

طور کلی وقایعی همچون جنگ روسیه و اوکراین، تغییر حکومت در پاکستان و روی کار آمدن طالبان در افغانستان، تحولات سیاسی هستند که اثرگذاری مستقیمی بر متغیرهای اقتصادی دارند. بنابراین تغییر راهبرد و به روز کردن سیاست‌های تجاری و اقتصادی کشور متناسب با این تغییرات، امری اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌رسد. از همین رو، بیراه نیست که سیاست‌های اقتصادی کشور به سمت تنوع‌بخشی به صادرات، تقویت روابط دوجانبه و چندجانبه با کشورهای همسایه، شکل‌دهی شبکه جدید ارزی با روسیه به جای سوئیفت و استفاده از اتحادیه اوراسیا برود.

جهش ۲ برابر صادرات به همسایگان در دولت سیزدهم

در کنار تقویت دیپلماسی اقتصادی و سیاسی، رشد قابل‌توجه صادرات به کشورهای همسایه نیز از جمله موضوعات قابل‌تأمل در دولت سیزدهم بوده است، به طوری که میزان صادرات ایران به ۱۵ کشور همسایه در ۴ ماهه فروردین تا پایان خرداد ۱۴۰۱ در مقایسه با مدت مشابه یعنی از فروردین ۱۳۹۹ تا خرداد ۱۴۰۰ رشد ۳ درصدی در وزن و رشد ۲۲ درصدی در ارزش داشته است. همچنین ارزیابی‌ها از صادرات ایران در سال ۱۴۰۰ به ۱۵ کشور همسایه نشان می‌دهد در مجموع طی این مدت ۲۶ میلیارد و ۲۰ میلیون دلار کالا با وزنی معادل ۷۵ میلیون و ۴۴۵ هزار تن به این کشورها صادر شده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته از نظر وزنی رشد ۱۲ درصدی و از نظر ارزشی رشد ۲۹ درصدی داشته است. درخصوص رقم دقیق صادرات در دولت جدید نیز محاسبات نشان می‌دهد طبق آمارهای گمرک ایران طی دوره ۹ ماهه شهریور ۱۴۰۰ تا مرداد ماه ۱۴۰۱ حجم صادرات غیرنفتی کشورمان به ۱۵ کشور همسایه حدود ۶۵ میلیون تن به ارزش ۲۴ میلیارد و ۱۲۶ میلیون دلار بوده است. این مقدار در دوره ۹ ماهه شهریور ۱۳۹۹ تا خرداد ۱۴۰۰ حدود ۳۷ میلیون تن به ارزش ۱۲ میلیارد و ۹۶ میلیون بوده که به لحاظ وزنی رشد ۷۵ درصدی و به لحاظ ارزش رشد ۱۰۰ درصدی را نشان می‌دهد.

بررسی مقاصد صادراتی همسایگان

بررسی آمارها در سال‌جاری نشان

می‌دهد که عراق با ۲ میلیارد و ۳۹۸ میلیون دلار نخستین و بزرگ‌ترین بازار هدف ایران بین همسایگان است که صادرات به این کشور در چهار ماهه امسال افت وزنی ۳۷ درصدی و کاهش ارزشی ۱۵ درصدی را تجربه کرده است. امارات دومین مقصد صادراتی ایران محسوب می‌شود. این کشور یکی از دو کشوری است که در لیست مقاصد صادراتی ایران، در چهار ماهه امسال بیشتر از مدت مشابه سال گذشته کالای ایرانی خریداری کرده است. صادرات به امارات از نظر وزنی بدون تغییر و از نظر ارزشی افزایش ۴۰ درصدی داشته است. وزن صادرات به افغانستان نیز گرچه نسبت به سال گذشته افت ۵۰ درصدی در وزن و از نظر ارزشی افت ۳۲ درصدی پیدا کرده اما همچنان سومین مقصد صادراتی کالاهای ایرانی بوده است. ترکیه هم بین مقاصد صادراتی ایران، چهارمین بازار است که در چهار ماه منتهی به خرداد امسال هم جهش وزنی قابل توجهی داشته و هم رشد ارزشی چشمگیری را تجربه کرده است. ارزش صادرات به این کشور همسایه در حدود ۲ میلیارد و ۶۰ میلیون دلار بوده که به لحاظ ارزشی ۱۲۳ درصد و به لحاظ وزنی ۲۳۲ درصد جهش داشته است. در این رتبه‌بندی و بر اساس ارزش صادراتی، عمان، پاکستان، روسیه، جمهوری آذربایجان، ترکمنستان، ارمنستان، کویت، قزاقستان، قطر و بحرین به ترتیب در رتبه‌های بعدی صادرات کشور حضور دارند. نکته قابل بررسی دیگر میزان تغییرات وزنی و ارزشی صادرات ایران به این کشورهای همسایه در سال‌جاری است که نشان می‌دهد ۵ کشور عمان، ترکیه، جمهوری آذربایجان، بحرین و امارات بیشترین تغییرات ارزشی را در جهش صادراتی به همسایگان داشته‌اند. همچنین میزان صادرات به ۵ کشور قزاقستان، ترکیه، کویت، ترکمنستان و عمان بیشترین تغییرات وزنی را در مدت مذکور تجربه کرده است. در ادامه گزارش منتخبی از کشورهای همسایه و تغییر و تحولات تجاری با آنها را بررسی می‌کنیم.

عمان؛ ایران و عمان رابطه سیاسی پایداری با یکدیگر دارند و روابط دو کشور قبل و بعد از انقلاب بدون تنش و دوستانه بوده اما ثبات روابط سیاسی موجب پایداری و گسترش روابط تجاری عمان با ایران نشده است و علی‌رغم رشد تجارت دو کشور در سال‌های اخیر، همچنان مجموع تجارت دو

کشور رقم قابل توجهی را شامل نمی‌شود. در سال‌های اخیر میزان صادرات به عمان توسط ایران روند روبه رشدی داشته اما سال در سال جاری رشد قابل توجه ۶۸ درصدی در وزن و ۱۳۵ درصدی در ارزش داشته است. بر اساس آمارها میزان صادرات ایران به عمان از ۱۷۷ میلیون دلار در چهار ماهه ابتدایی سال ۱۳۹۹ به ۴۱۵ میلیون دلار در مدت مشابه سال‌جاری رسیده است. در حجم کالاهای صادر شده نیز از ۶۶۷ هزار تن در سال ۱۳۹۹ به ۱ میلیون و ۱۲۰ هزار تن در ابتدای سال‌جاری رسیده است. چند روز پیش نیز روبرتزر به تقویت روابط ایران و عمان اشاره داشته و در تحلیلی عنوان کرده بود «روابط تجاری ایران با کشورهای حاشیه خلیج فارس اخیراً متناقض بوده است. تجارت ایران با عمان در سال ۲۰۲۱ افزایش چشمگیری یافته که اعداد بی‌سابقه بوده است.»

ترکیه؛ رجب طیب اردوغان رئیس‌جمهور ترکیه در مراسم امضای ۸ سند و یادداشت تفاهم همکاری ایران و ترکیه اعلام کرد: «ما یک هدف یعنی رسیدن به حجم تجارت ۳۰ میلیارد دلاری را تعیین کردیم و متأسفانه به دلیل پاندمی کرونا این حجم تجارت به شکل معناداری کاهش پیدا کرد و هم‌اکنون به حجم تجارت ۷ میلیارد دلار رسیدیم. باور دارم با عزم راسخ دو کشور خواهیم توانست حجم تجارت ۳۰ میلیارد دلاری را رقم بزنیم.» حسین امیرعبداللّه‌یان، وزیر امور خارجه ایران نیز در مورد روابط دو کشور این عبارت را گفته بود: «هیچ سقفی برای ارتقای روابط با ترکیه در آن زمان وجود ندارد.» همه این موارد نشان می‌دهد که عزم دو کشور برای ارتقای تجارت بالا بوده و مرکز آمار ترکیه نیز در گزارشی که اخیراً منتشر کرده این مهم را گوشزد کرده است. مرکز آمار ترکیه معتقد است که بر خلاف عده‌ای که ایران و ترکیه را دشمنان یکدیگر قلمداد می‌کنند، صادرات ایران به ترکیه در ۶ ماهه ابتدایی سال ۲۰۲۲ بیش از ۸۰ درصد رشد داشته است. بررسی آمارهای گمرک در ۴ ماهه ابتدایی سال نیز نشان می‌دهد که رشد صادرات ایران به ترکیه به لحاظ وزنی ۲۳۲ درصد و به لحاظ ارزشی ۱۲۳ درصد بوده. در سال ۱۴۰۰ نیز جهش صادراتی ۱۴۷ در وزن و ۱۴۰ در ارزش ثبت شده بود.

جمهوری آذربایجان؛ روابط ایران و

مقایسه صادرات ایران به کشورهای همسایه در چهار ماهه نخست سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰

کشور	سال ۱۳۹۹		سال ۱۴۰۰		تغییرات (درصد)	
	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزنی	دلاری
ترکمنستان	۷۳۳	۱۳۷	۱,۳۶۳	۳۳۵	۸۶	۱۴۴
ترکیه	۶,۳۸۳	۲,۵۳۴	۱۵,۷۳۸	۶,۰۸۷	۱۴۷	۱۴۰
عمان	۲,۰۰۸	۴۳۸	۲,۲۸۳	۷۱۶	۱۴	۶۳
پاکستان	۲,۵۷۱	۱,۰۱۶	۲,۹۰۶	۱,۲۶۱	۱۳	۲۴
عراق	۲۵,۶۱۵	۷,۴۳۱	۲۹,۸۸۲	۸,۹۱۶	۱۷	۲۰
بحرین	۱۱	۸	۱۴	۱۰	۳۷	۱۵
روسیه	۱,۰۵۰	۵۰۳	۱,۱۴۰	۵۷۹	۹	۱۵
قزاقستان	۳۳۸	۱۶۸	۵۱۲	۱۸۷	۵۱	۱۱
آذربایجان	۱,۰۰۳	۵۱۱	۸۲۹	۵۶۵	-۱۷	۱۱
امارات	۱۵,۰۸۳	۴,۵۶۷	۱۰,۷۶۳	۴,۹۲۹	-۲۹	۸
کویت	۳,۰۳۷	۱۵۵	۳,۵۹۳	۱۵۸	۱۸	۲
ارمنستان	۱,۲۴۶	۳۰۵	۱,۰۵۴	۳۰۴	-۱۵	-
افغانستان	۶,۹۹۷	۲,۲۹۶	۴,۱۸۷	۱,۸۳۹	-۴۰	-۲۰
قطر	۱,۳۵۷	۱۶۷	۱,۱۸۲	۱۳۴	-۱۳	-۲۰